

BROJ 3 - VELJAČA 1980.

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA
SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

MUZEJSKI VJESNIK

**GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE
HRVATSKE**

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kutina, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice i Virje)

UREDNIŠTVO

Dragutin Feletar (glavni i odgovorni urednik), Miroslav Klem,
Branko Šimek, Marijan Špoljar i Željko Tomičić

MUZEJSKI VJESNIK izlazi povremeno, a najmanje jednom godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Rukopisi se šalju na adresu: Muzej grada Koprivnice, 43300 Koprivnica, Trg dr. Leandera Brozovića 1. Časopis solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske

GRAFIČKA OPREMA

Dragutin Feletar

NAKLADNIK

Muzej grada Koprivnice

ZA NAKLADNIKA

Franjo Horvatić

TISAK

RO »Podravka — Usluge«, OOUR Koprivnička tiskara, 1980.

BROJ 3 — VELJAČA 1980.

KAZALO

1. Dragutin Feletar: Kakva mreža muzeja i zbirki? 1
2. Stjepan Hajduk: Krešimir Filić — borac za istinsku demokratizaciju muzealne djelatnosti 2
3. Tomislav Đurić: Stanje nekih kulturno-povijesnih spomenika u sjeverozapadnoj Hrvatskoj 8
4. Marijan Špoljar: Problemi valorizacije 17
5. Vladimir Kalšan: Prilog raspravama o agrarnim odnosima u Međimurju u vrijeme obitelji Žrinskih 18
6. Martin Matašin: Zavičajni muzej Virje 22
7. Mato Dominiković: Petar Levar: Muzejska zbirka u Kalinovcu 25
8. Luka Hrvatić: O važnosti muzejske zbirke u Kalinovcu 29
9. Mihajlo Bradić: Kako smo stvorili zavičajni muzej u Čazmi 31
10. Zorko Marković: Bilješke o rekognosciranju arheoloških terena oko Koprivnice i Đurđevca 1979. godine 35
11. Željko Demo: Arheološka istraživanja u Kunovec Bregu kod Koprivnice 39
12. Zoran Homen: Lasinjski naseobinski elementi i novi nalazi iz Beketinca 42
13. Dubravka Balen-Letunić: Istraživanje tumula u Goričanu kod Čakovca 1979. godine 49
14. Zorko Marković: Posjet dr. Nadora Kalicza i problem arheološke suradnje kod nas 51
15. Ivan Mirnik: Skupni nalaz srebrnika XVIII. i IX. stoljeća iz Čakovca 53
16. Marina Šimek: Arheologija varaždinskog kraja — bibliografija 59
17. Ljubica Ramušćak: Najnovija istraživanja lončarskog obrta na području Međimurja 69
18. Libuše Kašpar: Najnovija ispitivanja licitarskog obrta u Varaždinu i bližoj okolini 73
19. Josip Fluksi: Preslice — podravska etnografska specifičnost 82
20. Libuše Kašpar: XVI. savjetovanje i XII. skupština etnoloških društava Jugoslavije 88
21. Branimir Šimek: Fotografski materijal u muzeju 89
22. Dragutin Feletar: Izdanja Podravskog zbornika 92
23. Dragutin Feletar: Skupština Muzejskog društva 93

kultura-udruženi rad) ili da revalorizira polje umjetnosti u mjeri u kojoj neće postojati priznati umjetnici i oni drugi, već individualne pojave sa dominantama različitih idejnih, morfoloških i zanatskih sposobnosti. Neidentificirana umjetnost ulice i grada ili, šire, odnos čovjeka i prostora jedno je od narednih područja na kome se zasniva galerijski rad. I konačno, njezina uloga mora da se aktualizira u aktivizaciji potencijalne kreativne djelatnosti svakog čovjeka, a ne u privlačenju publike, dakle, priznavanju njene puke participatorske uloge.

Neposredni povod za ovaj napis je izložba Tomislava Borše, novinara koprivničkog tjednika »Glas Podravine«, u Galeriji Koprivnica potkraj 1979. godine. Ova mi se izložba, naime, činila indikativnom u smislu primjera za teze iz navedenih natuknica. Radi se o likovnom djelatniku čije je polje interesa široko, rezultati razbacani, a identitet cjeline potpuno neodređen. Radi se o stvaraocu koji je permanentno demistificirajući pojam umjetničkog, smještavao svoju radnu aktivnost na ravan svakodnevnice, izvan galerijskih i institucionaliziranih okvira. I njegova praktična eksplikacija zaustavljala se na oblicima koji su svojom »nedovršenošću« i minimalizmom ukazivali na oblik radnog procesa koji nije davao velika djela i na misaoni i zanatski proces kojim se nije tražilo zaokruženo djelo kao iluzija stvarnosti nego, najčešće, kao samostalna i konstitutivna cjelina te stvarnosti. Sakupivši na okup oko 150 radova najrazličitijeg profila (scenografskih skica i fotografija ostvarenja, apstraktnih kolaža, geometrijsko-apstraktnih slika, klasičnih pejzaža, karikatura, fotografija, primjera grafičkih rješenja, itd.) nastojala se dati cjelina identičnog duhovnog i idejnog osnova. Ovaj primjer činio se indikativan upravo u mjeri naglašavanja postavljene teze o stvaralaštvu kao imanentnom dijelu socio-kulturne stvarnosti koji traži svoju objektivnu valorizaciju zasnivanu na suvremenim idejnim postavkama. Tako se u slučaju Boršova »Pregleda rada« jasno iskazuje i potreba nastavljanja nove galerijske politike i ustrajavanje na traženju novih modaliteta galerijske prakse.

Vladimir KALŠAN, Muzej Međimurja Čakovec

PRIOLOG RASPRAVAMA O AGRARNIM ODNOSIMA U MEĐIMURJU U VRIJEME OBITELJI ZRINSKIH

Međimursko ili čakovečko vlastelinstvo bilo je najveći i najznačajniji posjed obitelji Zrinski u 16. i 17. st. U ispravama se naziva »Mursko-dravski otok«. (Inače prvi put je u diplomatskom materijalu tako nazvano u ispravi bana Okića (Oguz) iz 1232. godine — Insula inter Drawum et Muram). U 16. stoljeću Zrinski su sa svojih pounskih posjeda, neposredno ugroženih od Turaka, sistematski preseljavali svoje kmetove u Međimurje. U tu svrhu su 1561. godine od kralja dobili poseban privilegij.

Sredinom 16. st. Međimurje je imalo oko 100 sela sa blizu 3000 kmetskih obitelji i 7 trgovišta (oppidum) — Čakovec, Prelog, Štrigova, Legrad, Kotoriba, Središće (Mursko) i Nedelišće, sa oko 350 obitelji. Prema podacima iz 1638. god. na vlastelinstvu je postojalo između 1100 i 1130 selišta, a veći dio njih — oko 65% — uživali su vazalni plemići. Broj od 65% u stvari je oko 715 kmetskih selišta. Dakle, Zrinski su pod neposrednom upravom držali u Međimurju samo oko 385 selišta. 715 kmetskih selišta bilo je 1638. godine okupljeno u 205 vazalnih posjeda. 83 posjeda u rukama su »sumalista« — zakupnika, a 122 posjeda uživali su službenici (benepacentarii) kao nagradu i slobodnjaci. Prosječna veličina posjeda vazalnog plemića iznosila je oko 3,5 selišta ili 42 jutara zemlje. Ukupno je u posjedu zavisnog plemstva bilo oko 8610 jutara zemlje.

Poslije diobe posjeda između braće Nikole i Petra (izvršena 1638. godine) udio kmetskih selišta u rukama vazalnih plemića počeo se smanjivati. 1670. godine on je iznosio tek 48%.

Neprestana borba s Turcima rezultirala je i u pustim (desertarum sessionum) kmetskim selištima. Iako su Zrinski raznim povlasticama nastojali privući koloniste u Međimurju, broj desertiranih selišta se neprestano u toku 17. stoljeća povećavao, da bi 1672. godine iznosio 312 ili 28%. Isprava o diobi posjeda iz 1638. govori i o tome da kmetovi napuštaju vlastelinstvo zbog prevelikih feudalnih tereta. Prema tome, različite povlastice koje su Zrinski davali bile su rezultat nastojanja da se kmetovi privuku, a ne neki poseban odnos Zrinskih prema podložnicima, što su neki autori dosada htjeli afirmirati. Upravo zbog toga u Međimurju nalazimo velik broj slobodnjaka. Oni čine većinu banderijalne vojske koja je Zrinskima u neprestanoj borbi s Turcima neophodno potrebna.

Međimursko vlastelinstvo je imalo klasičnu feudalnu strukturu sastavljenu od alodija i rustikala. Alodije su, kao i drugdje, i u Međimurju zvali marofima. Bilo ih je sedam. Jedan kraj čakovečke tvrđave, zatim Vularija, Čukovec, kod Legrada, Turničće (Turčišće), Gornji Kraljevec i Veliko polje (kod Dravskog Križa). Alodijalni dio posjeda iznosio je 1672. godine 2700 jutara. Od toga 1900 jutara bilo je oranica. Na svako naseljeno selište u posjedu Zrinskih otpadalo je 8,6 jutara njihovih vlastelinskih zemalja, odnosno 6 jutara oranica. Takav odnos alodija i rustikala — 8,6 prema 12 jutara — objašnjava izvanredno visoku tlaku u Međimurju. Dominantan oblik izrabljivaija većine kmetova u 17. st. bila je dakle tlaka.

Prema feudalnim podavanjima kmetovi su sačinjavali tri grupe, ali su u svim grupama morali davati jednaku tlaku. Ona je iznosila četiri dana tjedno sa zapregom za jedno selište. Razlike su postojale samo u visini naturalnih podavanja. Prva grupa davala je naturalna podavanja u visini od 12 forinti, druga u visini 6, a treća u visini oko 5 forinti. Četverodnevna tlaka sa zapregom mogla se preračunati u osmodnevnu ručnu ili pješačku. Zbog vrlo snažne trgovine, koju su Zrinski razvili, obaveza podvoza iznosila je četiri puta godišnje na dugi put (lonae vecturae) za jedno selište. Ako uzmemo u obzir naprijed spomenute podatke može se utvrditi da je ukupni podvoz na dugi put iznosio 3152 dana godišnje.

Temeljni zemljišni činž (possesionalis pecunia) iznosio je jednu forintu od selišta, ali je to isto selište moralo davati 3 forinte dike i 2,5 forinte za uzdržavanje haramija (pecunia haramialis). Redovita

naturalna podavanja možemo procijeniti na vrijednost od 5 do 12 forinti, a tome treba pribrojiti gornicu, desetinu vina i desetinu žitarica. Vrijednost tih podavanja iznosila je po selištu oko 8 forinti godišnje. Prema tome, novčana i naturalna podavanja zajedno po selištu iznosila su najmanje 19,5 a najviše 26,5 forinti godišnje, izuzimajući crkvenu desetinu.

Ipak, feudalni tereti propisani za jedno selište u praksi su bili tereti samo jedne manje grupe kmetova. U Međimurju je 1638. godine čitavo selište (sessio integra) ili još veće posejde držalo samo tridesetak kmetova. Standardni kmetški posjed bilo je »četvrtselište« (sessio quartalistica). Naime više od 50% kmetova drži takve posjede. Prema tome, tereti koje snosi jedno selište samo su izuzetno individualni tereti kmetova.

U gornjem, brdovitom dijelu Međimurja Zrinski su imali vlastitih vinograda. Svaki je vinograd imao klijet s pivnicom za vino i posebnog službenika koji se o njemu briu. U Čakovcu se nalazila centralna pivnica. Godišnje su iz vlastitih vinograda dobivali oko 150 bačvi vina, a putem gornice i vinske desetine još oko 8000 vedara vina. Ukupna vrijednost vina dobivenog od gornice i vinske desetine iznosila je godišnje oko 7600 forinti. U isto vrijeme desetina svih žitarica vrijedila je samo oko 970 forinti, a mnogo više nije mogla iznositi ni vrijednost redovitih naturalnih podavanja koje je od selišta davao svaki kmet. **Vinska su podavanja očigledno bila najvažnije »dače« međimurskih kmetova.**

Već je ranije spomenuto da su Zrinski snažno razvili trgovinu. S međimurskog vlastelinstva se u prvom redu izvozilo vino, zatim poljoprivredni proizvodi, stoka i na kraju drvo. Uvoz u Međimurje činila je roba dvojakog porijekla; kolonijalna i prekomorska, uglavnom za potrebe dvora u Čakovcu i roba iz primorja koju su Zrinski distribuirali u trgovištima. Kolonijalnu i prekomorsku robu činio je uolavnom tekstil, pa potom sapun, staklo, majolika, začini, talijanska slatka vina, naranče i limuni, a robu iz primorja mahom marinirana riba i sol.

Stanje podložnika na međimurskom vlastelinstvu nakon slamanja urote postalo je još gore. O tome govori opširna predstavka koju su međimurski kmetovi 20. listopada 1676. godine podnijeli protiv administratora Pavešića, optužujući ga da je povećao tlaku. Utjerivanje naturalnih i novčanih podavanja bilo je mnogo ažurnije nego u vrijeme Zrinskih. Neka podavanja čak su se i povećala.

Struktura alodia:

1. Kraj Čakovca:

1. oranice	195	jutara
2. sjenokoše	193	„
	<hr/>	
	388	„

2. Veliko Polje:

1. oranice	236	„
2. sjenokoše	20	„
	<hr/>	
	256	„

3. Čukovec:

1. oranice	80	„
2. sjenokoše	145	„
	<hr/>	
	225	„

4. Turnišće:

1. oranice	299	„
2. sjenokoše	61	„
	<hr/>	
	360	„

5. Gornji Kraljevec:

1. oranice	546	„
2. sjenokoše	21	„
	<hr/>	
	546	„

6. Štrigova:

1. oranice	23,5	„
2. sjenokoše	4	„
	<hr/>	
	27,5	„

Tabela 1.

Prihodi na vlastelinstvu (procjena) u forintama

	max.	srednje	min.
od mlinova	2210	2039	1815
od zajedničkih šuma i šuma	8180	6725	5600
od ribolova i prevoza na vodi	1033	908	784
od vina	7600	6950	6350
ukupan prihod sa selišta zav. plemstva, kmetova, slobodnjaka i napuš. selišta	211945	159547	108910
od zgrada i majura	22040	9907	9832
od glavnih podavanja	273509	204261	148684

Tabela 2.

Prihodi sa alodia:

	max.	srednje	min.
Čakovec	5836	5243	4626
G. Kraljevec	6073	5227	4396
Turnišće	3472	3006	2558
Čukovec	684	585	510
Veliko Polje	2641	2236	1841
Štrigova	603	527	454
Legrad* +	2180	1913	1716

* Bila su tri samostalna alodia kod Legrada. Ovdje je data ukupna procjena prihoda sa sva tri alodia.

Ukupna suma prihoda ili vrijednost čakovečkog vlastelinstva:		
max.	srednje	min.
425542	325888	250039 forinti

Korištena literatura i diplomatički materijal:

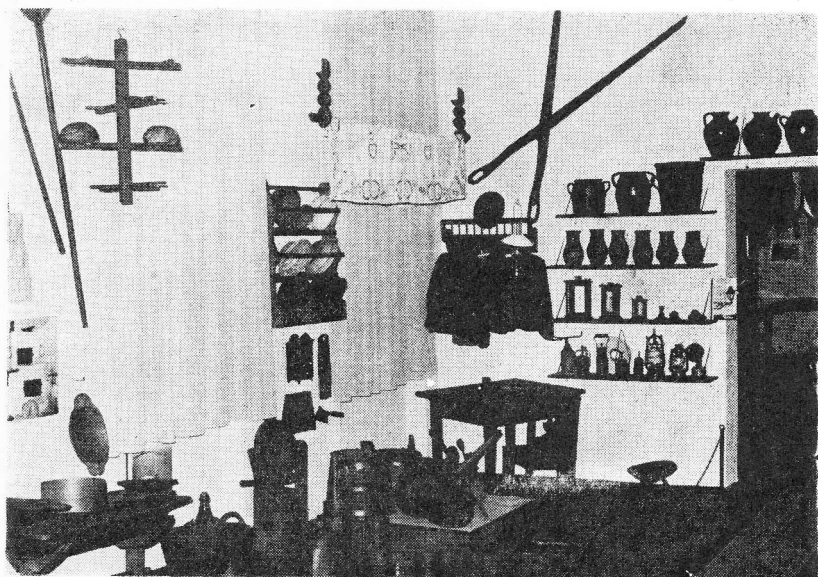
1. Rajka Modrić: Povijesni spomenici Obitelji Zrinskih i Frankopana
2. Radovi II Instituta za hrvatsku povijest: Josip Adamček: Zrinsko — frankopanski posjedi u 17. st.
3. Zrinyi Karoly: Csaktornya monografiaja
4. Vlastita istraživanja diplomatičkog materijala iz fundusa Povijesnog odjela MMC

Martin MATIŠIN, Zavičajna zbirka Virje

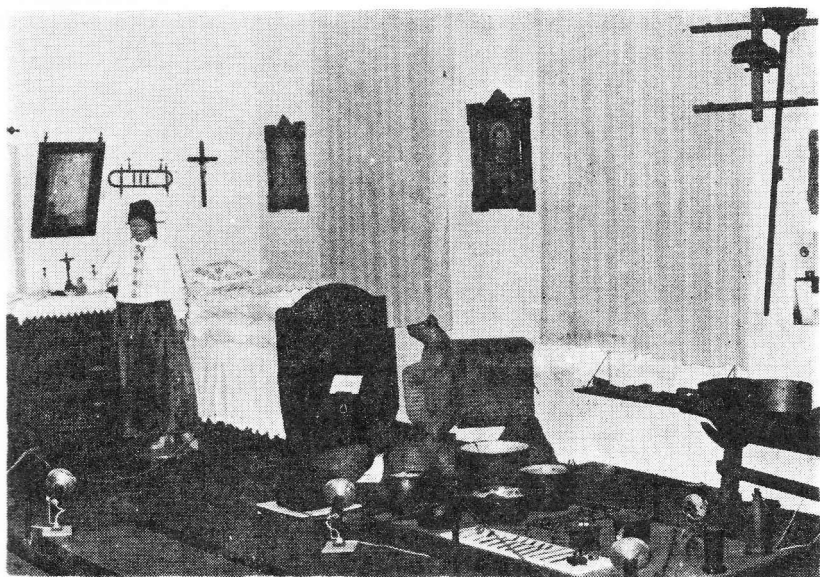
ZAVIČAJNI MUZEJ VIRJE

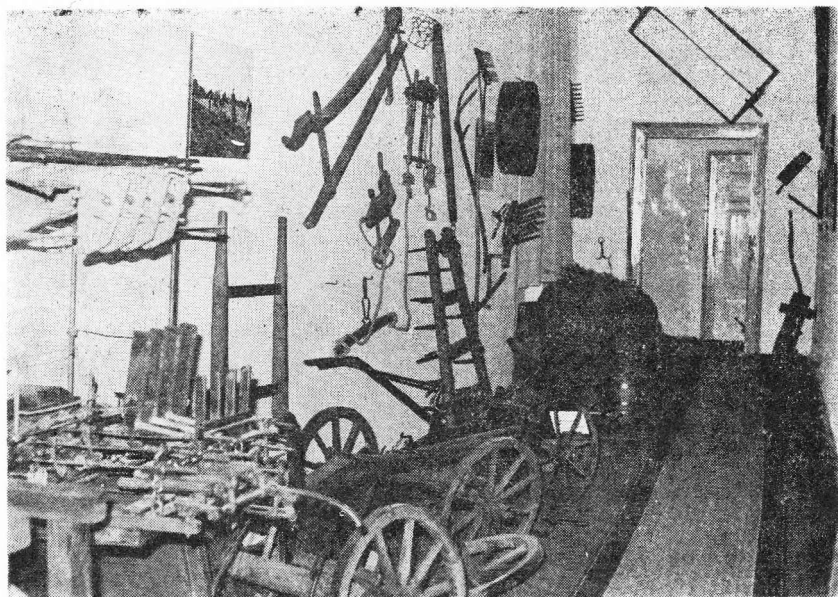
»Zavičajni muzej Virje« osnovala je Mjesna zajednica Virje zajedno sa društveno-političkim organizacijama i žiteljima ovoga mjesta 28. veljače 1977. godine, sa željom da se sakuplja, čuva i izlaže kulturno-povijesno blago ovog naselja, da se na taj način sačuva predaja o tome kako su naši ljudi živjeli, stvarali i radili na ovom prostoru u prošlosti kao i u sadašnjem dobu, a ti predmeti i dokumenti govore o životu, radu, običajima, ostalim društveno-političkim i kulturnim zbivanjima ovog naselja i njegovih žitelja.

Osigurane su prostorije za Muzej u staroj školskoj zgradi, koje su prostorije za ovu namjenu preuređene.

Iz muzejske zbirke u Virju

Muzejska zbirka u Virju

Imenovan je odbor, čiji je zadatak da vodi brigu oko uređivanja prostorija, tako je izrađena idejna skica muzejske postave, ugovoreni su posebni pismom obratili svim žiteljima ovog naselja, radnim i društvenim organizacijama da nas pomognu u formiranju muzejske zbirke svojom pomoći — poklanjanjem i ustupanjem predmeta i druge građe ovom muzeju.

Dalji zadatak odbora bio je skupljanje predmeta, dokumenata, fotografija, knjiga, umjetničkih vrijednosti i drugog za što smo se posebnim pismom obratili svim žiteljima ovog naselja, radnim i društvenim organizacijama da nas pomognu u formiranju muzejske zbirke svojom pomoći — poklanjanjem i ustupanjem predmeta i druge građe ovom muzeju.

Odaziv žitelja, radnih i društvenih organizacija bio je velik, tako da su svi predmeti izloženi u muzejskoj zbirci njihov poklon.

Novčano su pomogli da dođe do postave muzejskih zbirki Mjesna zajednica Virje, SIZ za kulturu općine Đurđevac, radne organizacije »Voće produkt« Virje, »Pobjeda« Zagreb — pogon Virje, Poljoprivredna zadruga Virje, društvo »Podravec« iz Zagreba i neki mještani.

Redovno na tom zadatku radili su na amaterskoj osnovi Martin Matišin, Ivica Čižmešikin, Petar Petrićec, Dražen Podravec, prof. Ivan Senjan, ing. Josip Ljubić, Martin Berta i Slavko Pokec, te nakon izvedenih svih radova dolazi do svečanog otvaranja »Zavičajnog muzeja Virje« 10. ožujka 1979. godine, kada dvogodišnji rad ovog odbora i pojedinaca priveden kraju i kada su žitelji naselja Virje dobili svoju muzejsku zbirku koja stoji pred njima uz poruku:

»Natokali smo, omikali, osnovali, za se, koji potlam dojo, nit pričovali...«

Zavičajni muzej Virje predstavlja kompleksnu muzejsku zbirku sa preko 650 predmeta, fotografija, knjiga, umjetničkih vrijednosti, oružja i drugog i ista građa je izložena.

U prvoj prostoriji: **Kulturno-povijesni dio** koji obuhvaća predmete i dokumente radnih i društvenih organizacija koje su djelovale u ovom naselju (pravila, pečati, amblemi, barjaci, diplome, fotografije) — zbirka odlikovanja — zbirka novca — umjetnička galerija (slikarski i kiparski radovi mještana) — objavljeni pismeni radovi (knjige mještana) — fotografije starih građevina — zbirka NOR (oružje, fotografije i dr.).

U drugoj prostoriji: **etnografski dio** koji obuhvaća predmete za obradu lana i konoplje do izrade tkanine (rilj, stopa, trlica, greben, preslice, kolovrat, rašek, vitlenke, snovača, nared i gotovi tkani proizvodi) — namještene sobe pred kraj XVIII i početak XIX stolj. (krevet, ladicca, klupa, škrinja, zbirka — orman i drugo) — narodna nošnja, muško i žensko — predmeti za pripremanje i čuvanje hrane (drveni premeti zemljano i željezno suđe).

U trećoj i četvrtoj prostoriji — **poljoprivredni dio** koji obuhvaća predmete kojim se obrađuje polje, sakupljaju, prevoz i prerada žitarica (drveni plug, ornice, jaram, brana, plug ogrinjač, rashode, zubače, rešeto, cepec, kobilica, stopa za ulje, kola, sana i drugo).

Ovakva muzejska postava biti će proširena i dopunjena još nizom drugih predmeta koji u sadašnjoj postavi nisu mogli biti izloženi zbog malog prostora, a koji će prostor biti povećan čim se izvrši nužna adaptacija naknadno dobivenog prostora.

Posbeni dio prostora bit će poklonjen i obrađivat će »poljoprivredu i stočarstvo« koji su glavna djelatnost ovo područja kao i »obrta« zastupanjem obrtničkih radnji čiji predmeti do sada nisu mogli biti izloženi zbog malog prostora.

Vrijedno je ovu muzejsku zbirku pogledati, a njene prostorije su otvorene svake nedjelje od 10 — 12 sati.

Mato DOMINIKOVIĆ, Petar LEVAR, Muzejska zbirka Kalinovac

MUZEJSKA ZBIRKA U KALINOVCU

Odlukom Savjeta Mjesne zajednice Kalinovac br. 40 od 9. V. 1971. osnovana je muzejska zbirka u Kalinovcu. Istom odlukom imenovan je Upravni odbor koji će vršiti sve pripremne radnje za otvaranje muzeja i koji će upravljati muzejom:

- 1) PETAR LEVAR, učitelj — predsjednik
- 2) MATO DOMINIKOVIĆ, službenik — tajnik
- 3) MARTIN TREPOTEC, nastavnik — blagajnik
- 4) IVAN MEĐUREČAN, seljak — član
- 5) TOMO FRANJIĆ, učenik — član